

РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА МЕЂУ ФАРМАЦЕУТИМА У ДРЖАВНИМ И ПРИВАТНИМ АПОТЕКАМА ЈУЖНОБАЧКОГ ОКРУГА

Војновић М.¹, Стануловић М.², Јаковљевић В.², Самојлик И.²

¹Дом здравља, Нови Сад

²Департаман за фармакологију и токсикологију, Медицински факултет, Нови Сад

RESULTS OF THE POLL RESEARCH AMONG PHARMACISTS EMPLOYED IN STATE AND PRIVATE PHARMACIES OF SOUTH BACKA DISTRICT

Војновић М.¹, Стануловић М.², Јаковљевић В.², Самојлик И.²

¹The Health centre, Novi Sad

²Department of pharmacology and toxicology, Medical faculty, Novi Sad

SUMMARY

An anonymous poll was conducted, which included pharmacists employed in state and private pharmacies from Novi Sad, Backa Palanka, Bac, Temerin and Odžaci (South Backa district). The group polled was a representative sample compared to the overall pharmacists number. The poll was conducted due to the fact that routine health statistics does not provide enough representative data on drug accessibility to patients and to try to answer how administrative limits interfere with the choice of medicaments. Obtained results suggest that the biggest problem is the lack of A list medicaments, so the patients are forced to buy medicaments in private pharmacies or even in the neighboring countries. The majority of the pharmacists polled are of the opinion that the participation in state pharmacies is low. There are no significant differences in the opinion of the pharmacists from both state and private pharmacies concerning the medicament consumption, both groups are of the opinion that we are facing excessive medicament consumption, above the real need.

Keywords: Pharmacists, State and private pharmacies, Patients, Poll

САЖЕТАК

Урађена је анонимна анкета којом су обухваћени фармацеути у државним и приватним апотекама на подручју Новог Сада, Бачке Паланке, Бача, Темерина и Оџака (јужнобачки округ). Анкетирана група фармацеута је репрезентативан узорак у односу на укупан број. Анкета је рађена јер рутинска здравствена статистика не пружа све податке о доступности лекова пацијентима и колико административна органичења ометају избор лекова. Добијени резултати указују да је највећи проблем недостатак лекова са позитивне листе, због чега су пацијенти принуђени да купују у приватним апотекама или у суседним државама. Већина испитиваних фармацеута сматра да је партиципација у државним апотекама мала. Нема битних разлика између мишљења фармацеута из државних и приватних апотека по питању потрошње лекова, и једни и други сматрају да је потрошња изнад стварних потреба.

Кључне речи: Фармацеути, Државне и приватне апотеке, Пацијенти, Анкета.

УВОД

Рутинска здравствена статистика не пружа податке на основу којих би се могло установити који фактори утичу на прописивање и употребу лекова. Због тога је извршена анкета којом су обухваћени и фармацеути у државним и приватним апотекама. Анкетни упитници послати су свим фармацеутима на подручју Новог Сада, Бачке Паланке, Бача, Темерина и Оџака. То су места која припадају округу Јужна Бачка и чија се здравствена служба финансира из истих извора и под истим условима. С обзиром на ограничене материјалне могућности није вршена анкета у свим општинама округа Јужна Бачка, а наведени одабир места учињен је да би се анкетом обухватило у што већој мери и сеоско подручје. Анкета је за све испитиване групе била анонимна. (1,2,3,4,5)

Статистичком анализом утврђено је да је анкетирана група фармацеута репрезентативна у односу на њихов укупан број. Таква анализа код нас није рађена, међутим структура фармацеута обухваћених анкетом одражава структуру градског становништва који је сличан другим градским подручјима.

ЦИЉ РАДА

Циљ рада је:

- утврдити да ли административна органичења ометају избор лекова у служби опште медицине,
- анализирати доступност лекова грађанима и њихово учешће у трошковима за лечење.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ РАДА

На подручју истраживања анкетирани су сви фармацеути запослени у државним апотекама. Од 63 фармацеута на анкету је одговорило 59 или 93,6%. Највећи број фармацеута у државним апотекама (86,4%) ради у градском подручју, већина су женског пола (84,7%) и у старосној групи 30-44 године (55,9%). Пошто су обухваћени скоро сви фармацеути ова структура одговара стварној.

На испитиваном подручју анкетирано је укупно 48 фармацеута који су власници или раде у приватним апотекама. Овим бројем обухваћено је око 80% фармацеута који раде у приватним апотекама. Од укупног броја анкетираних 56,3% су власници апотеке, а 43,7% запослени у приватним апотекама. Сви анкетирани су женског пола. Већина (52,1%) је у старосној групи 30-45 година.

Упитници су састављени за сваку категорију испитаника посебно. Пре коришћења извршено је тестирање на њихову поузданост и валидност за испитивану проблемагику, а резултати су обрађени уобичајеним статистичким поступком.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Резултати анкетног истраживања фармацеута у државним апотекама

Фармацеутима у државним апотекама поред генералија постављено је 12 питања. На питање да ли су задовољни снабдевношћу лековима 83,1% је одговорило да нису. Они који су одговорили да нису задовољни, сматрају да се не производе у довољним количинама (52,5%), да је цена ниска 28,8%) а само 1,7% да је маржа ниска (табела 1).

Табела 1. - Задовољство снабдевношћу лековима.

Одговори	Бр.	%
А. задовољни	10	16,9
Б. нису задовољни	49	83,1
- не производе се у довољној количини	31	52,5
- цена лекова је ниска	17	28,8
- маржа је ниска	1	1,7

На питање да ли има увек довољно лекова са листе здравственог осигурања и како поступају када га нема. Да лекова увек има одговорило је само 13,6%, а да нема 86,4%. У случају да нема поступак је следећи: враћа се рецепт доносиоцу са објашњењем да лека нема (55,9%), препоручује паралелан лек (27,1%), препоручује да се купи у приватној апотеци (3,4%) (табела 2).

Једно од питања је било понашање доносиоца рецепта у случају да прописаног лека нема. Највећи број (64,4%) прихвата замену са листе лекова, веома мали број (1,7%) прихвата замену ако она није на листи уз тражење потврде, такође мали број (3,4%) купи тражени лек без потврде, а знатан број (30,5%) се враћа свом лекару по нови рецепт (табела 3).

Табела 2. - Снабдевеност лековима са листе и поступак када их нема.

Одговори	Бр.	%
А. увек има	8	13,6
Б. нема их	51	86,4
- враћа се доносиоцу уз обавештење да га нема	33	55,9
- препоручује се паралелни лек који није на листи уколико га има апотека уз потврду за рефундацију у здравственом осигурању	16	27,1
- препоручује се да га купи у приватној апотеци	2	3,4

Табела 3. - Понашање доносиоца рецепта ако нема прописаног лека.

Одговори	Бр.	%
А. прихватају замену лека са листе	38	64,4
Б. прихватају замену лека ако није на листи уз тражење потврде	1	1,7
Ц. купују лек без тражења потврде	2	3,4
Д. враћају се свом лекару по нови рецепт	18	30,5

На питање какво мишљење имају о листи лекова здравственог осигурања 59,3% анкетираних је одговорило да она не гарантује да тих лекова има, а 40,7% сматра да та листа покрива само најбитније потребе (табела 4).

Табела 4. - Мишљење о одобреној листи лекова од завода за здравствено осигурање.

Одговори	Бр.	%
А. покрива најбитније потребе	24	40,7
Б. не гарантују се лекови на тој листи и губи значај	35	59,3

Мишљење фармацеута о партиципацији за лекове се значајно разликује. Скоро половина (49,1%) сматра да она одговара материјалним условима грађана, њих 23,7% сматра да је партиципација од 20 динара по леку висока за већину грађана, док 27,2% сматра да је ниска с обзиром да је велики број грађана ослобођен партиципације (табела 5).

Табела 5. - Мишљење о партиципацији од 20 динара по леку.

Одговори	Бр.	%
А. висока је за већину грађана	14	23,7
Б. одговара материјалним условима грађана	29	49,1
Ц. треба да је виша с обзиром на велики број грађана који су ослобођени партиципације	16	27,2

Питање да ли се у апотеци у којој ради фармацеут продају лекови без рецепта, постављено је тако да они који одговоре потврдно наведу и разлоге због чега се то чини. Већина (64,4%) је одговорила да се у њиховим апотекама не продају лекови без рецепта, а за које је обавезан рецепт. Они који су одговорили да се продају, сматрају да се тиме повећава приход установе (11,9%), да се смањује притисак на лекаре (8,5%) а 15,2% је навело друге разлоге (табела 6).

Табела 6. - Продаја лекова без рецепта а за које је обавезан рецепт.

Одговори	Бр.	%
А. НЕ	38	64,4
Б. ДА - остварује се већи промет и приход установе	7	1,7
Ц. ДА - смањује се притисак на лекаре да прописују лекове	5	3,4
Д. ДА - други разлог	9	15,2

На питање шта треба учинити у вези издавања лекова без рецепта за које је обавезан рецепт, највећи број (47,5%) сматра да треба извршити ревизију прописивања лекова, мањи број (27,1%) сматра да треба увести ригорозну контролу, а остали (25,4%) немају предлог (табела 7).

Табела 7. - Мишљење шта треба учинити у вези са издавањем лекова без рецепта.

Одговори	Бр.	%
А. увести ригорозну контролу	16	27,1
Б. извршити ревизију прописивања лекова и путем рецепта издавати само лекове за које је то неопходно	28	47,5
Ц. немам предлога	15	25,4

На питање на који начин стичу увид о лековима у промету највећи број (93,2%) је одговорило путем регистра лекова (табела 8).

Табела 8. - Стицање увида о лековима у промету.

Одговори	Бр.	%
А. путем регистра лекова	55	93,2
Б. путем стручних часописа	16	27,3
Ц. путем публикација произвођача лекова	35	59,3
Д. путем семинара, стручних састанака	20	33,9
Е. на други начин	2	3,4

Такође је висок проценат оних који су одговорили путем публикација произвођача лекова (59,3%). Знатно је мањи број оних који увид стичу путем стручних часописа (27,3%) и стручних састанака (33,9%).

На питање да ли им се лекари опште медицине обраћају у вези снабдевености лековима, позитивно је одговорило 49,2% а негативно 50,8%. Од оних који су одговорили позитивно највише их интересују сви лекови (37,3%) а мање лекови на листи (11,9%) (табела 9).

Табела 9. - Интересовање лекара опште медицине о снабдевености лековима.

Одговори	Бр.	%
А. не обраћа се	30	50,8
Б. обраћа се	29	49,2
- интересују их само лекови на листи	7	11,9
- интересују их сви лекови	22	37,3

На питање шта би требало учинити да се избегне често обнављање рецепата код дуге употребе лекова, велика већина (71,2%) сматра да издавање рецепата треба повезати са контролом стања, мањи број (16,9%) је за то да се издају рецепти са дужом важношћу (табела 10).

Табела 10. - Предлози у вези издавања лекова код дуготрајне употребе.

Одговори	Бр.	%
А. издавање рецепата повезати са контролом стања од одређене болести	42	71,2
Б. издавати рецепт са дужом важношћу али са могућношћу подизања лекова у крајним роковима	10	16,9
Ц. на други начин	7	11,9

Фармацеути у државним апотекама сматрају да је код нас потрошња лекова већа од стварних потреба (67,8%), да је мања од потреба сматра 25,4% а да одговара потребама сматра само 6,8% (табела 11).

Табела 11. - Мишљење о потрошњи лекова код нас.

Одговори	Бр.	%
А. већа од стварних потреба	40	67,8
Б. одговара потребама	4	6,8
Ц. недовољна у односу на потребе	15	25,4

На питање да ли им се лекари опште медицине обраћају за избор лекова, велика већина је одговорила негативно (78%) (табела 12).

Табела 12. - Обраћање лекара за избор лекова.

Одговори	Бр.	%
А. Не	46	78,0
Б. Да	13	22,0

Резултати анкетног истраживања фармацеута у приватним апотекама

На питање да ли је код нас омогућена регистрација ефикасних и квалитетних лекова велика већина (81,3%) је одговорила негативно (табела 13).

Табела 13. - *Мogućност регистрације ефикасних и квалитетних лекова.*

Одговори	Бр.	%
А. не постоји	39	81,3
Б. постоји	9	18,7

На питање о задовољству снабдевношћу лекова ни један анкетирани није задовољан. Сви сматрају да недостају многи лекови (табела 14).

Табела 14. - *Задовољство снабдевношћу лековима.*

Одговори	Бр.	%
А. има их довољно	0	0,0
Б. недостају многи лекови	48	100,0
Ц. нема увида	0	0,0

Из одговора на питање шта утиче на снабдевеност лековима види се да значајно утиче више фактора, производња (95,8%), увоз (89,6%), веледрогерије (79,2%), цене лекова (97,9%), висина марже (83,3%) и други фактори (27,1%) (табела 15).

Табела 15. - *Фактори који утичу на снабдевеност лековима.*

Одговори	Бр.	%
А. редовна производња домаћих произвођача	46	95,8
Б. омогућавање увоза регистрованих лекова	43	89,6
Ц. организација преко којих се врши снабдевање (веледрогерије)	38	79,2
Д. цене лекова	47	97,9
Е. висина марже	40	83,3
Ф. друго	13	27,1

На питање шта мисле о листи лекова одобрених од здравственог осигурања, велика већина сматра (75%) да она обухвата углавном јефтине лекове. Значајан број (41,7%) сматра да листа обухвата само лекове који се код нас производе, а само 2,1% сматра да одговара стварним потребама (табела 16).

На питање да ли се грађани приватним апотекама обраћају са рецептима за лекове на листи, а које нису могли да набаве у државној апотеци, позитивно су одговорили сви. У погледу поступака у 37,5% случајева изда се лек и потврда да је грађанин платио, у 16,7% плаћају лек и не траже потврду, а у 45,8% случајева и траже и не траже потврду (табела 17).

Табела 16. - *Мишљење о листи лекова одобреној од здравственог осигурања.*

Одговори	Бр.	%
А. одговара стварним потребама	1	2,1
Б. обухвата само лекове који се код нас производе	20	41,7
Ц. обухвата углавном јефтине лекове	36	75,0

Табела 17. - *Јављање грађана са рецептима за лекове на листи, а које нису могли да набаве у државној апотеци.*

Одговори	Бр.	%
А. не јављају се	0	0,0
Б. јављају се	48	100,0
- изда му се лек и потврда да је платио	18	37,5
- грађанин плаћа и не тражи потврду	8	16,7
- и тражи и не тражи потврду	22	45,8

На постављено питање какво мишљење имају о положају приватних апотека већина (54,2%) сматра да треба да послују искључиво на приватној основи. Мањи број (33,3%) сматра да треба да имају исти положај као и државне апотеке и да треба да издају лекове на рачун здравственог осигурања, а најмање (12,5%) је оних који сматрају да треба да остане садашње стање (табела 18).

Табела 18. - *Мишљење о положају приватних апотека.*

Одговори	Бр.	%
А. треба да имају исти положај као и државне и да издају лекове на рачун здравственог осигурања	16	33,3
Б. треба да издају лекове искључиво на приватној основи	26	54,2
Ц. да остане садашње стање	6	12,5

У вези питања какво мишљење имају о издавању лекова без рецепта за лекове који се обавезно издају на рецепт велика већина (77,1%) сматра да треба ублажити критеријуме за издавање лекова на рецепт, а мањи број (22,9%) сматра да треба поопштити контролу

Табела 19. - *Мишљење о издавању лекова без рецепта за оне који се могу издавати само на рецепт.*

Одговори	Бр.	%
А. поопштити контролу и не дозволити издавање без рецепта без обзира да ли плаћа здравствено осигурање или грађанин лично	11	22,9
Б. ублажити критеријуме за издавање лекова на рецепт за лекове за које то није неопходно	37	77,1

и не дозволити издавање лекова без рецепта, без обзира ко плаћа (табела 19).

На питање фармацеутима на који начин стичу увид о лековима у промету у високом проценту је добијен одговор "из више извора информисања". Највећи број (95,8%) добија увид из регистра лекова, међутим висок је проценат и из других извора. Путем часописа стиче увид 83,3%, публикација произвођача лекова 89,6%, страних регистара лекова 79,2% и стручних састанака 52,1% (табела 20).

Табела 20. - Стицање увида о лековима у промету.

Одговори	Бр.	%
А. путем регистра лекова	46	95,8
Б. путем стручних часописа	40	83,3
Ц. путем страних регистара лекова	38	79,2
Д. путем публикација произвођача лекова	43	89,6
Е. путем семинара, стручних састанака	25	52,1

Сви фармацеути у приватним апотекама дају упутство о употреби лекова и скрећу пажњу на нежељена дејства (табела 21).

Табела 21. - Давање упутства о употреби и нежељеном дејству лекова.

Одговори	Бр.	%
А. не дају упутства	0	0,0
Б. дају упутства	48	100,0

Самоиницијативно узимање лекова односи се на све наведене разлоге у упитнику и то у проценту од 85-98% (табела 22).

Табела 22. - Тегобе или потребе за које се узимају самоиницијативно лекови.

Одговори	Бр.	%
А. за главобољу	48	100,0
Б. за разне болове	46	95,8
Ц. за затвор	47	97,9
Д. за смиривање	41	85,4
Е. за јачање организма	47	97,9
Ф. код прехладе	47	97,9
Г. за друго	43	89,6

На питање о висини цене лекова скоро сви (97,9%) сматрају да су цене ниске, а ниједан да су превисоке (табела 23).

Извршена је и компарација неких одговора фармацеута у државним и приватним апотекама. Нема статистички значајне разлике у стицање увида у промет лекова путем регистра лекова (табела 24).

Табела 23. - Мишљење о цени лекова.

Одговори	Бр.	%
А. превише високе	0	0,0
Б. умерене	1	2,1
Ц. ниске	47	97,9

Табела 24. - Увид у промет лекова путем Регистра лекова у односу на тип власништва апотеке.

	Државне апотеке		Приватне апотеке	
	Бр.	%	Бр.	%
НЕ	4	6,8	2	4,2
ДА	55	93,2	46	95,8

Постоји статистички значајна разлика између фармацеута у државним и приватним апотекама у погледу коришћења стручних часописа ($p=0,001$) фармацеути у приватним у много већем проценту користе стручне часописе (табела 25).

Табела 25. - Увид у промет лекова путем стручних часописа у односу на тип власништва апотеке.

	Државне апотеке		Приватне апотеке	
	Бр.	%	Бр.	%
не користе	43	72,9	8	16,7
користе	16	27,1	40	83,3

Постоји статистички значајна разлика у коришћењу публикација произвођача. Фармацеути у приватним апотекама их користе у знатно већем броју (89,6% према 59,3%) (табела 26).

Табела 26. - Увид у промет лекова путем публикације произвођача у односу на тип власништва апотеке.

	Државне апотеке		Приватне апотеке	
	Бр.	%	Бр.	%
не користе	24	40,7	5	10,4
користе	35	59,3	43	89,6

Табела 27. - Увид у промет лекова путем семинара, стручних састанака у односу на тип власништва апотеке.

	Државне апотеке		Приватне апотеке	
	Бр.	%	Бр.	%
не користе	39	66,1	23	47,9
користе	20	33,9	25	52,1

Статистички је значајна и разлика у коришћењу стручних састанака за стицање увида у промет лекова путем стручних састанака ($p=0,092$) фармацеути у приватним апотекама у већем проценту користе стручне састанке (52,1% према 33,9%) (табела 27).

ЗАКЉУЧАК

Расположиви подаци здравственог осигурања имају веома ограничену вредност јер се односе само на лекове за које трошкове сноси здравствено осигурање и то на лекове преко остварених рецепата. Подаци анкетног истраживања су поуздани али они одражавају субјективни став анкетираних што је само један од аспеката употребе лекова. Код нас су лекови обухваћени здравственим осигурањем, међутим осигурање плаћа само оне који су на позитивној листи. Огромна већина фармацеута не види сврху позитивне листе, јер сматра да та листа не одговара стварним потребама пацијената.

Највећи проблем у области лекова је што их нема довољно у државним апотекама због чега су грађани присиљени да их купују у приватним апотекама и на

други начин. Мишљење о цени лекова и партиципацији се битно разликују. Фармацеути сматрају да су цена и партиципација мале. Нема битних разлика између мишљења фармацеута из државних и приватних апотека по питању потрошње лекова, и једни и други сматрају да је изнад стварних потреба.

ЛИТЕРАТУРА

1. British National Formulary, British Medical Association, London 2000.
2. Avers's Drug Treatment 4th ed. Adis Press, Auckland 1997.
3. Počasni urednik Stanulović M, urednici: Jakovljević V, Sabo A. i Tomoić Z. Lekovi u prometu 2007. Novi Sad-Niš-Kosovska Mitrovica, Orto Medicus 2007.
4. Giacomini MK, Deborah J. Qualitative Research in Health Care B. What are the Results and How Do They Help Me Care for My Patients. *Jama* 2000; 284:478-482.
5. Stanulović M, Banić B, Jakovljević V, Rogulić M, Švajcer-Đaković K, Nićin S. Praćenje potrošnje i korišćenja lekova. *Zbornik radova simpozijuma "Lekovi i zdravlje"*, Subotica 1997: 317-323.